

איתו נולדו יצירות אלו. ככל שוליותם מלמדים שמוש גורמאזאנגרונן משהו על כלל הסיפור הישראלי כיום ומציעים לנו מעין כנראה שלה.

ספרים

סיפור מרתק שאינו נחוי

רבקה

מאת דפנה דו מורייה
מאנגלית ח' גליקשטיין
זמורה, ביתן, תל-אביב

בעוברי את בית-העלמין הישן שבקצה סימטת הכנסיה ברובע המספר הלוונדי, מקום שם יוצ' רים עצים ירוקיעד גולים מטריה מתמשכת מי על לאזור כולו, כמו בכונה להגן על ישני העפר ועוברים ושבים או מבקרים המודמנים לכאן, מי צאתי את עצמי פיתאום עומדת לפני קבר סכה של דפנה דו מורייה — ושאלתי את עצמי כיצד היה הוא מתייחס לרומן זה.

ג'ורג' נוסון דו מורייה קנה לעצמו מוניטין רחבים ברישומיו ובאיוריו ההיתוליים שבועוץ האנגלי הידוע פאנץ. שעה את צעדיו הרי ראשונים. אותם ימים — שנות השישים, ה' שיבעים והשמונים של המאה שעברה — היה פאנץ' שבועוץ שהכל ציפו ברריכות להופעתו ואשר ישמש נושא להרבה שיחות טרקלין ושיחות שולחן הסעודה. רק בשנות חיי האחרונות כתב ג'ורג' נוסון גם שלושה רומאנים, ששניים מהם, פיטר איבסטון וריטליבי, היו לחלוצי רבי המכר המודרני.

אביה של דפנה, ג'ראלד דו מורייה (ההוצאה הישראלית מתקשת משום-מה לכתוב "דה-מור" ייה), שעל אורתו חברה הסופרת ביוגרפיה מצוינת בשם ג'ראלד, היה שחקן מפורסם שהשפיע — על פי עדותם שלהם — על כמה וכמה מגדולי הבימה האנגלית של ימינו, אנשים כלורנס אוליבייה, ראלף ריצ'ארדסון ואחרים. ייתכן שמה שקדם להם היתה העובדה שסינגנו היה פחות נמלץ ורגשני, ויותר נטוראליסטי, ממה שהיה מקובל באותם ימים.

בעוד סכה בחוץ בספריו את השפעתה של רוח אדם על סביבתו, כמו גם את השפעתו של זיכרון שנאצר באורח בלתי-מודע (תחום הסתכלות חדש

לעידן הוויקטוריאני), חזרת דפנה דו מורייה לפחות 140 שנה לאחור כדי ליטול את השראתה וכן את ההשראה לסיפור משארלוט ברונטא והרומן המפורסם שלה, ג'ין איר.

כיום קשה להבין מה רחף אותה, בשנת 1938, לחזור לסיפור ישן פרי עטה של מספרת בעלת כישרונות בלתי-רגילים. הרי ברור כי כישרונותיה תהי' שלה לא הספיקו לצורך התמודדות עם קור' מתה הגולה, לא במה ששייך לסינגנו, אף לא בתחום התרבות.

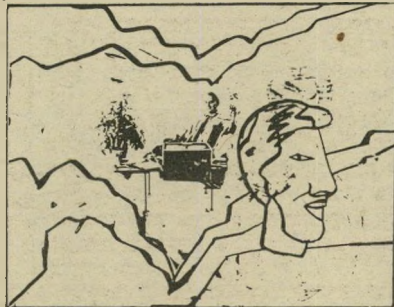
מכל מקום, מרבית בני דורה — גריהם גרין ואיוולין וואו, למשל, אם להזכיר רק שניים — עסקו בעולמם ובזמנם שלהם. עם זאת חובה לומר כי רבקה הוא סיפור מרתק, רומאנסה גותית מסורתית, שבה מגיעה הרמות המרכיבת, נערת בית-ספר שהיא גם אומנת-מטפלת לילדים וגם אשת חברה, לידי בגרות, באמצעות תשוקות הע' בר המועתקות להווה של הבעל האצילי הנערץ

ואשתו המנוחה-כביכול, אף היא בת למעמד הא' צילים ולכאורה מצטיינת באותן מידות נאות ש' לו.

הסיפור צובר תאוצה כשהוא מתפתח, אפוף מיסטריון, אל שיאו — אולי נוכח השימוש ה' מצויין שדפנה דו מורייה עושה באמנות הדרשיה (האם צריך לחפש כאן את עיקבות השפעתו של אביה השחקן?). מכל מקום, אמנות הדרשיה שככאן, וכן הסממנים הגותיים השוריים רימזי מיסטריון, הם כנראה הסיבה לכך, שהרומאן הפך לסרט קלאסי כמעט.

חברת המעמדות, האצולה הכפרית על כל ת' וויה הרקים ביותר, כל אלה מבוטאים כאן באמצ' עות הלשון שבפי הרמויות. ייתכן מאוד שדווקא ציור מושלם זה של הרברים השונים בחברה האנגלית — הוא שגרם את התיישנותו של ה' ספר. אומנם לא נראה לי כי מחשבה זו עלתה בראשו של המו'ל, אבל ניתן בהחלט לראות כי רומאן את סיפור התנוונות חברת המעמדות כפי שנתקיימה באנגליה עד סמוך למלחמת העולם השנייה.

קטעי התיאור של הסביבה הטיבעית וכן של הגן במגדרלי, מקום מושבם של בני מישפחת דה וינטר בחופה הדרומי של אנגליה וכן בריבירה הצרפתית, שבה פוגשת הגיבורה את מי שתהיה להיות בעלה, נקראים מאולצים וחסרי אמנות ורגש. ייתכן מאוד שהסופרת חשבה כי תיאורים ממין אלה נדרשים מאשה אנגליה בת מעמדה. על אף 51 המהדורות השונות בהן הופיע הספר עד כה, אינני יכולה לחשוב על סיבה משכנעת אחת לפירסומו בישראל. הוא היה בזמנו "רב"

כר" בהוראה הגרועה ביותר שיש למושג זה בימינו. מצויים באנגלית, ללא ספק, מותחנים וסיפרי מיסטריון טובים ואמינים הרבה יותר, שלא להזכיר את הרשימה הארוכה של ספרים אחרים הראויים לראות אור בעברית.

עתל ברוידא ■

אמנות אטומית

פנחס כהן גן

אמנות אטומית
הוצאת בצלאל, אקדמיה לאמנות ויצוב
ירושלים, תשמ"ו, 256 ע'.

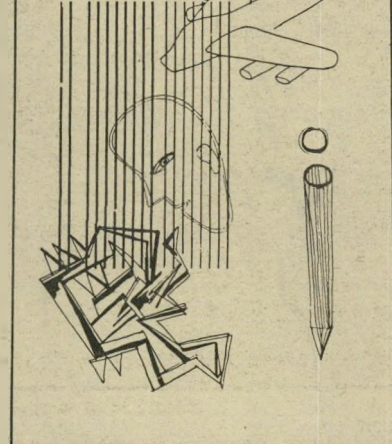
בימים אלה יצא לאור הספר אמנות אטומית, הראשון בסדרת "האמנות כספר" שבעריכת פרופ' מרדכי עומר ובהוצאת בצלאל. עם הופעתו יש לראשונה סימוכים לתקווה שאמנים נוספים ישאבו עידוד מניסיון ראשון זה וימסרו לפירסום מכתיבתם, מרישומיהם המתעדים את תהליכי ע' נודתם או מחוות-דעתם על אמנותם שלהם ועל אמנות בכלל ומקומו של האמן בחברתנו. אידי' רוך לחשיבותם של כתבים תיאוריים ותיעודיים ממין זה, המאפשרים לאמנים-עמיתים, לסטודנ' טים ולחוקרי אמנות לעמוד על מה שמאחורי הקלעים: התהליכים שעוברת היצירה עד שלב הצגתה לעיני הצופה. ובעוד שאלבומים מהודרים נועדו לעיתים כחלונות-ראווה לאספנים ואספי נים-נכוח, ואינם מלווים בדרך כלל בכתובים עזרי ניים או בתיעוד אקספרימנטלי, הגה דומה כי מור' טלת על האמן גם חובה כלפי מתעניינים רציניים בהתפתחות עבודתו, ולא דווקא מחוגי האספנים הפוטנציאליים או הריאליים בלבד. במיקרים ר' בים יש בתיאוריות, במיתוים וכרישומי הכנה כדי לתת גיבוי ליצירה האמן, לאשש אותה ואף לשמש פנאי סוד בכנייה של אמנות הציור היש' ראלי. פנחס כהן גן הוא אחד החלוצים הבודדים בשטח זה — גם בכך שהוא פעיל במירב התי' חומים של היצירה האמנותית ומודע היטב לכך שאמנות הציור אינה קיימת לעצמה בלבד, כי אם מהווה חלק מהקשר רחב יותר ויש בה כדי לתת רמות לחי התרבות כארץ.

מארסל דישאן (Duchamp), מי שנחשב אביה של האמנות המישיגית, נהג להוציא לאור את כת' ביו במהדורות מצומצמות, ממוספרות ותמומות

על ידי. כך הוציא לאור בשנת 1934 את "הקופ' סה הירוקה", העוסקת ביצירתו הזכוכית הגדול' לה. במהדורה מצומצמת כת 300 עותקים. כל "עותק" הכיל קופסה ובה 94 דפים כודדים. ב' 1941 יצאה קופסה נוספת, "הקופסה במוזורה", כפי שהיא מכונת, אף היא ב-300 עותקים ועוד 20 יחידות מהדורות, חתומות וממוספרות אף הן, ובהן צילומים של יצירות מוקדמות, שקפים ציב' עוניים, טקסטים, וגם 3 מודלים קטנים של "רדי מיידס" (ready-made's) שהוצגו בעבר. בכך הועלה לראשונה הרעיון של מוזיאון נייד.

בסיפרו אמנות אטומית מעביר לנו, הקור' אים/הצופים, פנחס כהן גן מידע הנראה לי חשוב ביותר, באמצעות שורה ארוכה של שאלות וניס' ביונת לפיתרון. הספר הינו בעל ריבאקי טיינוסיוו המשקף יפה את אופיו החקרני של ה' אמן.

בפרק הראשון, "אמנות אטומית — שפת-על באמנות", מציג לפנינו תאמון את גירסתו שלו לשפת תיאור מסודרת בדיקרוקה, השואבת את מקורותיה מן הטכנולוגיה האלקטרונית והקיב' רנטית, במלים אחרות: מן הטלוויזיה ומן המחשב. יחידת סימנה הבסיסית של שפת-על חדשנית זו הינה, על פי כהן גן, אות אלקטרוני — תגאור מהכבה, שצורתו הגראפית קו מעובה בעל אורך

מינחס כהן-גן: רישומים אטומיים

מוגדר. תגאור זה — מרכיבה הבסיסית של "שפתו" — מכנה האמן בשם "יחידת סימון אורית" או "יס". הבעיה הניצבת לפני האמן "המבר" בשפה החדשה היא זו הניצבת לפני כל אמן: למצוא את היחס הנכון בין מבנה החומר מהבחינה הממשית לבין ייצוג מראיתו החיצונית מהבחינה הסובייקטיבית-הנפשית.

מעבר למה שאנו מכנים בשם "עולם", ברמה המוחשית-התפיסתית, יש בכוחנו לעצב ולהעמיד סמלים — תוך שימוש בלשון או במדיום של שמאל בעננים, בדרך זו אנו מפתחים עולם שלם של תרבות ומסורת. האמנות, כמותה כמדע, היא צברנית במובן זה, שכל דור לומד מקודמיו, אלא שהוא משנה ומתקן את שנעשה לפניו. למעשה, דרך התקדמותה של התרבות היא באמצעות הע' לאתה וניצולה של מיטאפורה או אנאלוגיה חד' שה. כך מסתמך כהן גן על מסורת הציור הקיימת אולם מוצא דרכים חדשות להערכת המסר או השרד האמנותי. כזאת היא המחשבה המונחת ב' סודה של שפת "הציורים האטומיים" שלו, כפי שהוא מכנה אותם, ובעיקר של דרך הביצוע של' הם, שבה החליף מסך המחשב את מקומו של הטבע הרומים בדרות הקודמים. האמן מצייר את ציוריו מתוך הסתכלות כמסך ובהתייחס לתג האור המהבהב על גביו — כאמור, המרכיב העיקרי של השפה החדשה. התוצאה המתקבלת: עבודות בעלות אפקט אלקטרוני-מיכאני.

מכיוון שמרבית העבודות הן ציבועניות ורושי מן הציבועני עז, נשאלת השאלה, מרוע אין הן מודפסות בצבע גם כגוף הספר. אם אמנם נעשה הרבר מטעמי חיסכון, הרי שיש בכך משום עוול לאמן, ליצירות ולקוראים כאחד.

הספר יצא לאור במהדורה מצומצמת בת 500 עותקים. כל עותק חתום וממוספר על ידי האמן, ודפי עשויים להיות תחליף לחבלי של מוזיאון, דלאנידי של אחד מבחירי אמני ישראל ואחד מבעלי ה"תיאבון" התיאורטי והניסיוני שבהם.

נעמי הרייזוק ■

תרבוטק

אנחנו נעשה עוול ואתם

תנעשו מחאה

"אתה זוכר איך היינו תוקעים / את המקור הירק בחלצה מול הלב / ומדמים לראות איך הוא נכר / אל תוך החזה" שואל זרובבל גלעד בשירו "מקור החסירה" המתפרסם במעריב, ואתה מרבי דף במוספי הסיפור של השבועיים האחרונים ונתקל בשיגרת הרישומות, הכתבות והמאמרים, מי בדראמטיות ומי ביושב: 150 שנה לפטירת פושקין, 50 שנה לגרניקה של פיקאסו, 120 שנה לפטירת בודלרי, 10 שנים לפטירת יואב בראל, 17 שנים להסתלקות אלתרמן ועוד כהנה וכהנה, רצניות, ראינות, מסות ושיורים, ואתה מוסיף ומעלעל במדורי ספרות אלה, מדורים של תרבות-הרה, הכוללים בתוכם, בלא גמישות ורגישות, את עורפי ה' גיהינום המיסחרי של עמודי-הפירסום, היינו, מר' דעות האינצ'ים, מישבצות החצץ של העיתונים, המהרות, כידוע, רשות כלכלית נפרדת, אשר מפניה נדחה הכל, אינצ'ים אשר תמיד יתפרצו אל מרכזי הסיפור והשירה — לא אל מוספי ה' ספורט, הכידור והפלילים, ואתה מנסה לברר האם גם כאן, כשמדובר לא במקור החסירה, אלא במקור הסופר, במקור הצייר ובמקור המשרור, שהם, בצורה זו או אחרת, מקורות החסר, החירות והמוסר, האם גם כאן מתקבל המסר, האם גם כאן

חדרות המשמעותיות וההשמעותיות, ואתה שואל את עצמך האם כל אלה, היסודות הנבואיים וה' ניתוחים האנאליטיים, מתברגים יחדיו אל תוך התודעה החברתית? אך השאלה הגדולה היא, האם במציאות זו של אינפלציה-התיקשורתית, בה ה' פרט הבודד וכלל-הציבור מותקפים מכל עבר (ככלוחמה בנשק כימי): בשרותים, במכונית, ב' חדר-המיטות, במקום העבודה, במרכזי הכידור, בג'וינג, בכלוכה, באוויר, בים וביבשה, האם ב' מצב זה נותרת הפליטה אישם תודעה פתוחה שאיננה בעצפת, משתקת או חסומה?

"אין טעם לטשטש יותר את העובדה, כי השפעת השמאל בארץ על מהלך העניינים במ' דינה ובציבור הולכת ומתמעטת. הוא הפך לגורם שולי בזירה הפוליטית וביקורתו את הממשלה מורגשת לא יותר מעקיצת היתוש — במקום לשמש גורם המתיס המוני", מכריז העיתונאי מארק גפן ברשימה בעל המשמר תחת הכותרת "השמאל בעננים", בהצביעו על תודעה חברתית חסומה. והרי זוהי אותה תודעה אשר הוצפה, אשר מוצפת על ידי הפובליציסטים כמו גם על ידי צייתיקשורתי השוטף את מיסדרונות המוח 24 שעות ביממה. מובן כי טענות דומות ברבר היעדר כוח השפעה, הפיכה לגורם שולי ופעילות הצי' ההתית גרידא עשויות להיות מופנות גם כלפי הסופרים, המשרורים ואנשי-ההרות, אשר מטבע ה' דברים רובם ככולם משתייכים אל השמאל או מזוהים עימו.

ואומנם, לעיתים קרובות עולה השאלה ההש' פעו (הישירה, העקיפה או המצטברת) שלטונה כידי האמן היוצר, ונשקל הכוח המוסרי הגלום בידיו, אף כי למוסר טהור ולישור כשהוא לעצמו נראה כי אין עוד ערך רב כימינו, במיוחד כאשר תכונות אלה אינן מופיעות כשהן כרוכות ומשר לבות עם שררה ועמדת כוח.

(המשך בעמוד 24)

בחוברת הבאה:

הפרוטה והירח

דין-וחשבון מיוחד על מצבו החומרי של הסופר במדינת היהודים.

עורך נתן זך